

Π.3.2.1 Εκπαιδευτικά σενάρια και μαθησιακές δραστηριότητες, σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε 30 διδακτικές ώρες ανά τάξη

Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας

Β΄ Λυκείου

Τίτλος:

«Η εικόνα στην ποίηση του συμβολισμού και του υπερρεαλισμού»

ΧΑΡΙΤΩΝ ΜΑΔΕΝΛΗΣ

ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Θεσσαλονίκη 2013

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι. Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π.3.2.1. Εκπαιδευτικά σενάρια και μαθησιακές δραστηριότητες, σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε 30 διδακτικές ώρες ανά τάξη.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Υπεύθυνος υπο-ομάδας εργασίας λογοτεχνίας: Βασίλης Βασιλειάδης

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμασούνα 1 – Πλατεία Σκρά Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310 459101, Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

Α. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Τίτλος

Η εικόνα στην ποίηση του συμβολισμού και του υπερρεαλισμού

Δημιουργός

Χαρίτων Μαδενλής

Διδακτικό αντικείμενο

Νεοελληνική λογοτεχνία

(Προτεινόμενη) Τάξη

Β΄ Λυκείου

Χρονολογία

Αύγουστος 2013.

Διδακτική/θεματική ενότητα

—

Διαθεματικό

Όχι

Χρονική διάρκεια

Τέσσερις ώρες

Χώρος

I. Φυσικός χώρος:

Εντός σχολείου: εργαστήριο πληροφορικής.

II. Εικονικός χώρος: Wiki.

Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή

Απαιτείται εξοικείωση των μαθητών και του εκπαιδευτικού με την ομαδοσυνεργατική μέθοδο διδασκαλίας, ευχέρεια στη χρήση προγραμμάτων επεξεργασίας κειμένου (Word) και δυνατότητα εργασίας στον εικονικό χώρο του Wiki.

Για την εκπόνηση κάποιων δραστηριοτήτων είναι απαραίτητο να έχουν γνώσεις οι μαθητές που αφορούν τα χαρακτηριστικά της παραδοσιακής και μοντέρνας

ποίησης, όπως τα έχουν διδαχθεί σύμφωνα με το Πρόγραμμα Σπουδών της Α΄ Λυκείου.

Επίσης, απαιτείται να διαθέτει το σχολείο εργαστήριο πληροφορικής εξοπλισμένο με τουλάχιστον πέντε υπολογιστές και έναν βιντεοπροβολέα.

Εφαρμογή στην τάξη

Το συγκεκριμένο σενάριο είναι πρόταση διδασκαλίας.

Το σενάριο στηρίζεται

—

Το σενάριο αντλεί

—

B. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ/ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το σενάριο προβλέπει τον εντοπισμό και την ερμηνεία των εικόνων σε ποιήματα του συμβολισμού (νεοσυμβολισμού) και υπερρεαλισμού με απώτερο στόχο να αποκτήσουν οι μαθητές δεξιότητες που αφορούν την εξέταση της εικονοποιίας ενός ποιητικού κειμένου, παραδοσιακού ή μοντέρνου. Οι μαθητές κατανοούν τα γνωρίσματα του συμβολισμού και του υπερρεαλισμού και συγκρίνουν την εικόνα του ποιητικού κειμένου με έργα ζωγραφικής που επηρεάζονται από τα ίδια ρεύματα. Τέλος, οι μαθητές αξιοποιούν τις γνώσεις και τις δεξιότητες που αποκτούν κατά την εφαρμογή του σεναρίου υπομνηματίζοντας οι ίδιοι με τη χρήση εικόνων ποιήματα, τα οποία έχουν τα χαρακτηριστικά που μελετώνται κατά τη διάρκεια εφαρμογής του σεναρίου.

Γ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο

Βασικός στόχος του σεναρίου είναι η μελέτη των εικόνων σε παραδοσιακά συμβολιστικά (και νεοσυμβολιστικά) ποιήματα και μοντέρνα υπερρεαλιστικά. Οι μαθητές εντοπίζουν και ερμηνεύουν τις εικόνες στα ποιήματα εφαρμόζοντας δυνατότητες του προγράμματος επεξεργασίας κειμένων. Επίσης, βασικό

μεθοδολογικό εργαλείο για την ερμηνεία των εικόνων είναι η σύνδεση με τις εικαστικές τέχνες, καθώς οι μαθητές μέσω των υπερδεσμών αξιοποιούν πίνακες ζωγραφικής και κολάζ που δημιουργούν οι ίδιοι, για να σχολιάσουν τις εικόνες που εντοπίζουν στα ποιήματα. Όλες οι παραπάνω εφαρμογές σε συνδυασμό με τη χρήση του Wiki ως χώρου εργασίας θεωρείται ότι δίνει συνεργατικό και παιγνιώδη χαρακτήρα στην εκπαιδευτική διαδικασία προκαλώντας το ενδιαφέρον των μαθητών.

Δ. ΣΚΕΠΤΙΚΟ-ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΟΥΣ

Γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, πεποιθήσεις, πρότυπα, στάσεις ζωής

- Να κατανοήσουν οι μαθητές τις ιδιαίτερες κοινωνικές και ιστορικές συνθήκες οι οποίες οδήγησαν στην εμφάνιση των ρευμάτων του συμβολισμού και του υπερρεαλισμού στην τέχνη.

Γνώσεις για τη λογοτεχνία

- Να εντοπίζουν οι μαθητές εικόνες σε ποιήματα, να σχολιάζουν τα χαρακτηριστικά τους και να ερμηνεύουν τη λειτουργία τους.
- Να γνωρίσουν τα γνωρίσματα του συμβολισμού και του υπερρεαλισμού στη λογοτεχνία και τη ζωγραφική.

Γραμματισμοί

- Να είναι σε θέση οι μαθητές αξιοποιώντας τις γνώσεις που αποκτούν κατά την εφαρμογή του σεναρίου και αφορούν τα γνωρίσματα του συμβολισμού και του υπερρεαλισμού στη λογοτεχνία και τη ζωγραφική, να τα εντοπίζουν σε έργα τέχνης λογοτεχνικά και εικαστικά.
- Να σχολιάζουν τις εικόνες που εντοπίζουν σε ποιητικά έργα συνοδεύοντας τον σχολιασμό τους με εικόνες που αναζητούν στο διαδίκτυο ή φιλοτεχνούν οι ίδιοι αξιοποιώντας σχετικές εφαρμογές των ηλεκτρονικών υπολογιστών.

- Να συγκρίνουν τις εικόνες των ποιημάτων με εικαστικά έργα τέχνης ως προς την αποτελεσματικότητα με την οποία αποδίδουν νοήματα και ψυχικές καταστάσεις.
- Να συνεργάζονται στο φυσικό χώρο της σχολικής τάξης και στον εικονικό χώρο του Wiki με στόχο τη σύνθεση των απόψεών τους και την παραγωγή κοινού έργου.

Διδακτικές πρακτικές

Κατά την εφαρμογή του σεναρίου οι μαθητές εργάζονται ομαδικά τόσο στον φυσικό χώρο του εργαστηρίου πληροφορικής όσο και στον εικονικό χώρο του Wiki. Χάρη στη χρήση του Wiki επεκτείνεται ο χρόνος εργασίας των μαθητών πέρα από το σχολικό ωράριο και δίνεται κίνητρο για εργασία στους μαθητές, οι οποίοι δημιουργούν στον γνώριμο σε αυτούς χώρο του διαδικτύου και με τρόπο που θυμίζει τους πολύ δημοφιλείς στους μαθητές χώρους κοινωνικής δικτύωσης. Ο χώρος του Wiki αξιοποιείται, επίσης, όταν οι μαθητές δεν προλαβαίνουν να ολοκληρώσουν τις προβλεπόμενες από το σενάριο δραστηριότητες εντός του σχολικού ωραρίου, οπότε τους δίνονται οδηγίες να τις τελειώσουν στο σπίτι συνεργαζόμενοι μεταξύ τους στο Wiki. Ο εκπαιδευτικός παρακολουθεί στενά την πορεία εργασίας των μαθητών, επεμβαίνει όταν το κρίνει απαραίτητο, τους καθοδηγεί και σχολιάζει το έργο που παράγεται. Όταν εντοπίζονται κοινές αδυναμίες στους μαθητές, ο εκπαιδευτικός μέσω της μετωπικής διδασκαλίας δίνει τις κατάλληλες διευκρινήσεις και οδηγίες. Το σενάριο προβλέπει την εκπόνηση ατομικών εργασιών από τους μαθητές, για να ελεγχθεί ο βαθμός επίτευξης των στόχων του σεναρίου.

Ε. ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Αφετηρία

Η μελέτη χαρακτηριστικών διαφόρων λογοτεχνικών ρευμάτων είναι συνήθης διδακτική προσέγγιση των λογοτεχνικών κειμένων που μελετώνται στο σχολείο. Ωστόσο ο συσχετισμός των λογοτεχνικών ρευμάτων με άλλες τέχνες είναι ανεπαρκής

και τις περισσότερες φορές περιορίζεται στην απλή διαπίστωση ότι τα διάφορα ρεύματα επηρεάζουν και τις άλλες τέχνες. Το συγκεκριμένο σενάριο προβλέπει τη μελέτη ποιημάτων μέσω του συσχετισμού τους με αντίστοιχους πίνακες ζωγραφικής, προκειμένου να γίνει αντιληπτό από τους μαθητές ότι τα ρεύματα στην τέχνη δεν είναι αποκομμένα από τις ευρύτερες κοινωνικές και ιστορικές συνθήκες της εποχής κατά την οποία εμφανίζονται και σε μικρό ή μεγάλο βαθμό αφορούν όλες τις μορφές τέχνης. Μέσω της εφαρμογής του σεναρίου αναμένεται οι μαθητές να αποκτήσουν δεξιότητες που αφορούν τον εντοπισμό και τον σχολιασμό της λειτουργίας της εικόνας σε ποιήματα συμβολιστικά και υπερρεαλιστικά, προκειμένου να είναι σε θέση να μελετούν επαρκώς την εικόνα στην ποίηση.

Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο

Το Πρόγραμμα Σπουδών (Π.Σ.) των Κειμένων Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Β' Λυκείου περιλαμβάνει τη μελέτη των λογοτεχνικών ρευμάτων του συμβολισμού και του υπερρεαλισμού και έχει ως γενικό στόχο την απόκτηση γνώσεων που αφορούν τα λογοτεχνικά ρεύματα.

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

Το σενάριο αξιοποιεί απλές εφαρμογές του Word, όπως ο χρωματισμός λέξεων, μέσω του οποίου αναδεικνύεται οπτικά ο βαθμός στον οποίο το ποίημα στηρίζεται στην εικονοποιία (Παντζαρέλας 2012: 15). Επίσης, με την αντικατάσταση λέξεων και την αλλαγή της σειράς τους σε ένα αρχείο Word οι μαθητές εφαρμόζουν τις γνώσεις τους που αφορούν την παραδοσιακή και μοντέρνα ποίηση. Χάρη στις απλές αυτές εφαρμογές του Word αποκαλύπτεται η κατασκευαστική πλευρά της λογοτεχνίας, η οποία αποτελεί ένα βήμα πριν την παραγωγή του λόγου των μαθητών (Νικολαΐδου, 2010: 136).

Σημαντική θέση στο σενάριο έχουν οι δραστηριότητες που απαιτούν από τους μαθητές μέσω της εισαγωγής υπερδεσμών σε εντοπισμένα σημεία του κειμένου να το νοηματοδοτήσουν και μάλιστα με τη χρήση εικόνων. Έτσι αναδεικνύονται οι διαφορετικές προσλήψεις του κειμένου από τους μαθητές οι οποίοι καταλαβαίνουν

ότι δεν υπάρχει μόνο ένα νόημα και η αλληλεπίδραση μεταξύ αναγνωστών και κειμένου γίνεται πιο ελεύθερη, πιο προσωπική και ανεξαρτημένη από την κυριαρχία του λόγου (Παντζαρέλας 2012: 17). Επιπλέον, η πολυμεσική παρουσίαση του λογοτεχνικού έργου με τη χρήση εικόνων που οι μαθητές αναζητούν στο διαδίκτυο ή δημιουργούν μόνοι τους με προγράμματα των ηλεκτρονικών υπολογιστών κατασκευής κολάζ αναδεικνύει πτυχές της εικονοποιίας του ποιητικού κειμένου (Νικολαΐδου 2010: 137) η εξέταση της οποίας αποτελεί βασικό στόχο και άξονα του σεναρίου.

Με τις παραπάνω δυνατότητες του προγράμματος επεξεργασίας κειμένου και του διαδικτύου οι μαθητές δεν είναι παθητικοί δέκτες, βασικός ρόλος των οποίων είναι η καταγραφή της ερμηνείας του έμπειρου καθηγητή τους ή στην καλύτερη περίπτωση η αναζήτηση της μιας και μοναδικής ερμηνείας του λογοτεχνικού κειμένου, όπως συνήθως συμβαίνει κατά την παραδοσιακή εξέταση των λογοτεχνικών κειμένων, αλλά οι ίδιοι οι μαθητές λειτουργούν ως ενεργά υποκείμενα που συνοικοδομούν και διαπραγματεύονται το νόημα του κειμένου (Ακριτίδου 2010: 140).

Η ανάγκη να εργαστούν οι μαθητές και ο εκπαιδευτικός στον εικονικό χώρο του Wiki ενισχύει τον συνεργατικό χώρο της εκπαιδευτικής διαδικασίας, καθώς όλοι οι συμμετέχοντες λειτουργούν ως χρήστες και παραγωγοί ταυτόχρονα της πληροφορίας και της γνώσης, σε χώρο έξω από τη σχολική τάξη και χρόνο πέρα από το περιορισμένο ωράριο του σχολείου (Παντζαρέλας 2012: 30).

Με την αξιοποίηση των παραπάνω εφαρμογών των ΤΠΕ η εκπαιδευτική διαδικασία αποκτά πιο παιγνιώδη χαρακτήρα και οι μαθητές αποκτούν επιπλέον κίνητρα για πιο ενεργή και ευχάριστη συμμετοχή σε αυτήν (Μουλά 2012: 3).

Κείμενα

Λογοτεχνικά κείμενα σχολικών εγχειριδίων

ΚΝΑ Β' Λυκείου:

Τέλλος Άγρας [«Αμάξι στη βροχή»](#)

Ανδρέας Εμπειρικός, [\[Τρία αποσπάσματα\]](#)

Ανδρέας Εμπειρικός, [«Ηχώ»](#)

Ναπολέον Λαπαθιώτης, [«Νυχτερινό»](#)

Απόστολος Μελαχρινός, [«Πάλι βρέχει»](#)

Μήτσος Παπανικολάου, [«Εσωτερικό»](#)

Μήτσος Παπανικολάου, [«Τοπίο»](#)

Λογοτεχνικά κείμενα εκτός σχολικών εγχειριδίων

Νίκος Εγγονόπουλος, [«Το καράβι του δάσους»](#), *Ποιητική Ανθολογία*, βιβλίο όγδοο. Επιμ. Λίνος Πολίτης, 94. Αθήνα: Δωδώνη, 1977.

Νίκος Εγγονόπουλος, [«Πρωινό τραγούδι»](#), *Ποιητική Ανθολογία*, βιβλίο όγδοο. Επιμ. Λίνος Πολίτης, 96. Αθήνα: Δωδώνη, 1977.

Ανδρέας Εμπειρικός, [«Το ρήμα αγναντεύω»](#), *Ποιητική Ανθολογία*, βιβλίο όγδοο. Επιμ. Λίνος Πολίτης, 37. Αθήνα: Δωδώνη, 1977.

Γιάννης Ρίτσος, «Σχήμα της απουσίας XII», *Ποιητική Ανθολογία*, βιβλίο όγδοο. Επιμ. Λίνος Πολίτης, 72. Αθήνα: Δωδώνη, 1977.

Κωνσταντίνος Χατζόπουλος, [«Απλοί τρόποι»](#), *Ποιητική Ανθολογία*, βιβλίο έκτο. Επιμ. Λίνος Πολίτης, 137. Αθήνα: Δωδώνη, 1977.

Υποστηρικτικό/εκπαιδευτικό υλικό:

Μη λογοτεχνικά κείμενα

Σχολικό εγχειρίδιο για το μάθημα Ιστορία της Τέχνης της Γ΄ Λυκείου. [Κεφάλαιο για τον υπερρεαλισμό στη ζωγραφική.](#)

Γεωργιάδου-Κούντουρα, Ευ. 1995. Ο συμβολισμός και άλλες τάσεις στην ελληνική ζωγραφική (1880 – 1930). *Αρχαιολογία* 57: 17-28.

<http://www.archaiologia.gr/wp-content/uploads/2011/07/57-1.pdf> [18-08-2013]

Παρίσης, Ι. & Ν. Παρίσης. 2010. [Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων](#). Αθήνα: ΟΕΔΒ. (Λήμματα για Συμβολισμό και Υπερρεαλισμό).

Πίνακες ζωγραφικής:

Έργα του Νίκου Εγγονόπουλου (Πηγή: [Επίσημος ιστοχώρος του Νίκου Εγγονόπουλου](#))

Ποιητής και μούσα

Εμφύλιος πόλεμος

Ενθύμιον της κατοχής. Αθηναία κυρία μπροστά σε Γερμανό κατακτητή.

Ποιητής και ήρωας

Η κυρά της θάλασσας

Έργα του Νικολάου Γύζη (Πηγή: [Συλλογή της Εθνικής Πινακοθήκης](#))

Εαρινή συμφωνία

Οι ελευθέριες τέχνες με τα πνεύματα

Η τέχνη και τα πνεύματά της

Η Αράχνη

Νύμφη και έρωσ.

Έργα υπερρεαλιστών ζωγράφων (Πηγή: [Ψηφιακό Σχολείο](#))

Μαξ Ερνστ

Το φιλί

Συνάντηση φίλων – οι φίλοι γίνονται λουλούδια

Σαλβαντόρ Νταλί

Η εμμονή της μνήμης

Χουάν Μιρό

Το οργωμένο χωράφι

Πάμπλο Πικάσο

Στούντιο με γύψινο κεφάλι

Έργα του Γκουστάβ Μορώ (Πηγή: [Μουσείο Γκουστάβ Μορώ στο Παρίσι](#))

Η οπτασία

Η νύχτα

Ο χορός της Σαλώμης

Ο Προμηθέας

Έργα του Γκουστάβ Μορώ (Πηγή: [Μουσείο Ορσέ στο Παρίσι](#))

Ορφείας

Ο Ησίοδος και η Μούσα

Ιστοσελίδες:

Εθνική Πινακοθήκη: [Παρουσίαση έκθεσης Πινακοθήκης](#)

Διδακτική πορεία/στάδια/φάσεις

1^η διδακτική ώρα

Στην αρχή της πρώτης διδακτικής ώρας οι μαθητές εισάγονται στο θέμα του σεναρίου μέσω μιας ατομικής δραστηριότητας που ζητά από τους μαθητές είτε να σχεδιάσουν είτε να αναζητήσουν μια εικόνα στο διαδίκτυο, η οποία αποδίδει με τον καλύτερο για αυτούς τρόπο την ψυχική τους διάθεση ή κάποιο μήνυμα που θα ήθελαν να μοιραστούν με την ολομέλεια της τάξης. Επίσης, καλούνται να γράψουν και ένα σύντομο κείμενο το οποίο θα συνοδεύει την εικόνα που δημιούργησαν ή επέλεξαν και θα αποδίδει με λόγο αυτό που απέδωσαν μέσω της εικόνας. Κατά την παρουσίαση κάποιων από τις εργασίες προκαλείται σύντομη συζήτηση από τον διδάσκοντα με θέμα τη σύγκριση γραπτού κειμένου και εικόνας ως προς την αποτελεσματικότητά τους ως μέσων μετάδοσης ιδεών και πληροφοριών. Με αφορμή τη συζήτηση αυτή ενημερώνονται οι μαθητές ότι το θέμα του σεναρίου είναι η μελέτη εικόνων σε επιλεγμένα ποιητικά έργα και η σύγκρισή τους με ζωγραφικές παραστάσεις.

Κατά την εκπόνηση της πρώτης εισαγωγικής δραστηριότητας, για την οποία διατίθεται το πρώτο μισό της ώρας, οι μαθητές είτε εργάζονται στον υπολογιστή είτε σχεδιάζουν με όργανα ζωγραφικής σε ένα φύλλο χαρτί. Για λόγους οικονομίας

χρόνου παρουσιάζονται και σχολιάζονται δύο ή τρεις μόνο εργασίες. Ωστόσο οι υπόλοιπες πρέπει να αναρτηθούν από τους μαθητές στο Wiki της τάξης προκειμένου να σχολιαστούν από τον διδάσκοντα ή από όποιον μαθητή το επιθυμεί μετά το τέλος της πρώτης διδακτικής ώρας. Οι μαθητές ενημερώνονται από τον διδάσκοντα ότι, αν κατά την εφαρμογή του σεναρίου δεν προλάβουν να ολοκληρώσουν κάποια δραστηριότητα εντός του σχολικού ωραρίου, πρέπει να συνεργαστούν από το σπίτι τους στο Wiki για να ολοκληρώσουν τη δραστηριότητα και να την αναρτήσουν στο διαδίκτυο, προκειμένου να έχουν πρόσβαση σε αυτήν ο διδάσκων και οι συμμαθητές τους και μάλιστα σε χρόνο πέρα από το διδακτικό ωράριο.

Στη συνέχεια και μέχρι το τέλος της πρώτης διδακτικής ώρας οι μαθητές χωρισμένοι σε πέντε ομάδες μελετούν τα φύλλα εργασίας και εκπονούν τη δεύτερη δραστηριότητα της πρώτης ώρας, η οποία ζητά από τους μαθητές κάθε ομάδας να μελετήσουν [δύο ποιήματα](#), να συζητήσουν μεταξύ τους το περιεχόμενο των ποιημάτων και να εντοπίσουν σε ένα αρχείο προγράμματος επεξεργασίας κειμένου όσους στίχους αντιστοιχούν σε εικόνες των ποιημάτων χρωματίζοντάς τους. Ο χρωματισμός των στίχων αποσκοπεί στην παραστατική απόδοση του βαθμού στον οποίο εκτείνεται η εικόνα σε καθένα από τα ποιήματα που μελετά κάθε ομάδα. Τέλος, κάθε ομάδα γράφει ένα σύντομο κείμενο με τα συμπεράσματά της για την έκταση των εικόνων στα ποιήματα που μελετά.

2^η διδακτική ώρα

Στην αρχή της [δεύτερης διδακτικής ώρας](#) οι μαθητές γράφουν ένα κείμενο στο οποίο παρουσιάζουν τις εικόνες που εντόπισαν στα δύο ποιήματα της ομάδας τους, προσπαθώντας να τις σχολιάσουν και να ερμηνεύσουν τη λειτουργία τους στο ποίημα.

Ο διδάσκων ενημερώνει όλες τις ομάδες ότι τα ποιήματα που μελέτησαν ανήκουν στα λογοτεχνικά ρεύματα του συμβολισμού και του υπερρεαλισμού, για τα οποία πρέπει να ενημερωθούν διαβάζοντας τα αντίστοιχα λήμματα του *Λεξικού Λογοτεχνικών Όρων*. Οι μαθητές συζητούν μεταξύ τους τις ιδιαίτερες κοινωνικές και

ιστορικές συνθήκες που οδήγησαν στην εμφάνιση των δύο ρευμάτων και αποδελτιώνουν όσες πληροφορίες αφορούν τα βασικά χαρακτηριστικά τους. Με βάση τα στοιχεία που συνέλεξαν καλούνται να κατατάξουν κάθε ποίημα της ομάδας τους σε ένα από τα δύο ρεύματα και να γράψουν ένα άρθρο με θέμα τα χαρακτηριστικά και τη λειτουργία των εικόνων στο συμβολισμό και τον υπερρεαλισμό, επιβεβαιώνοντας τις απόψεις τους με παραπομπές στα ποιήματα.

3^η διδακτική ώρα

Κατά την τρίτη διδακτική ώρα γίνεται σύνδεση της λογοτεχνίας με άλλες μορφές τέχνης προκειμένου οι μαθητές να αντιληφθούν ότι ο συμβολισμός και ο υπερρεαλισμός αλλά και τα υπόλοιπα ρεύματα δεν περιορίζονται μόνο στη λογοτεχνία αλλά αφορούν και άλλες τέχνες. Έτσι δίνεται σε κάθε ομάδα ένα λεύκωμα με τέσσερις πίνακες ζωγραφικής, για καθέναν από τους οποίους πρέπει οι μαθητές να γράψουν ένα κείμενο προσπαθώντας να σχολιάσουν και να ερμηνεύσουν αυτό που παριστάνει. Καθώς οι μαθητές δεν έχουν εμπειρία από δραστηριότητες που προβλέπουν την ανάλυση έργου ζωγραφικής, τους δίνεται ένας πίνακας με τα θέματα που πρέπει να λάβουν υπόψη τους κατά την εκπόνηση της δραστηριότητας.

Στη συνέχεια καλούνται οι μαθητές να αντλήσουν και να αποδελτιώσουν από ιστοσελίδες, που τους δίνονται και αφορούν την τέχνη, τις πληροφορίες που αφορούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των συμβολιστικών και υπερρεαλιστικών έργων ζωγραφικής, με σκοπό να κατατάξουν τελικά καθέναν από τους πίνακες που μελέτησαν σε ένα από τα δύο ρεύματα.

Στη φάση αυτή, εκτιμώντας ότι οι μαθητές έχουν αποκτήσει γνώσεις και δεξιότητες που αφορούν τα γνωρίσματα του συμβολισμού και του υπερρεαλισμού στη λογοτεχνία και τη ζωγραφική και τον εντοπισμό τους σε έργα τέχνης, λογοτεχνικά και εικαστικά, κρίνεται σκόπιμο να τους ανατεθεί στο σπίτι μια ατομική εργασία, για να διαπιστωθεί ο βαθμός στον οποίο απέκτησαν τις αναμενόμενες γνώσεις και εν τέλει να αξιολογηθεί το σενάριο ως προς τον βαθμό επίτευξης των αντίστοιχων στόχων. Η ατομική αυτή εργασία πρέπει να αναρτηθεί στο Wiki της

τάξης και αφορά τη σύνθεση ενός κειμένου από τους μαθητές, στο οποίο αναπτύσσουν, τεκμηριώνοντας με αναφορές στα ποιήματα και στα έργα ζωγραφικής, τις απόψεις τους σχετικά με τις ομοιότητες και τις διαφορές της εικόνας στα λογοτεχνικά κείμενα και στα έργα ζωγραφικής που επηρεάζονται από τα ρεύματα του συμβολισμού και του υπερρεαλισμού. Για την εκπόνηση της ατομικής εργασίας από τους μαθητές δίνεται χρονικό διάστημα λίγων ημερών προκειμένου ο διδάσκων πριν από την επόμενη διδακτική ώρα να τις σχολιάσει, ώστε να δοθεί ακόμη μια ευκαιρία στους μαθητές που δεν αποκόμισαν τις αναμενόμενες γνώσεις από την εφαρμογή του σεναρίου να αποκτήσουν τα εφόδια που είναι απαραίτητα για την εκπόνηση της δραστηριότητας της επόμενης διδακτικής ώρας.

4^η διδακτική ώρα

Την τελευταία ώρα εφαρμογής του σεναρίου οι μαθητές εκπονούν δραστηριότητες που αφορούν την παραγωγή του δικού τους προσωπικού έργου. Συγκεκριμένα, δίνονται σε όλες τις ομάδες δύο ποιήματα, ένα συμβολιστικό και ένα υπερρεαλιστικό, από τα οποία καλούνται να επιλέξουν δύο εικόνες, μία από κάθε ποίημα, και να συζητήσουν μεταξύ τους για το περιεχόμενο και τη λειτουργία τους. Στη συνέχεια, πρέπει να αναζητήσουν στο διαδίκτυο εικόνες ή πίνακες ζωγραφικής ή να κατασκευάσουν κολάζ (προτείνεται η χρήση του προγράμματος Photo Collage), προκειμένου με υπερδεσμούς στα ποιήματα που τους δόθηκαν να παραπέμψουν σε αυτά και να αποδώσουν το περιεχόμενο και το μήνυμα των δύο εικόνων που επέλεξαν. Επιπλέον, δίνονται οδηγίες στους μαθητές να προσπαθήσουν στην εικαστική απόδοση του νοήματος των στίχων που επέλεξαν να εφαρμόσουν τα χαρακτηριστικά του συμβολισμού και του υπερρεαλισμού στη ζωγραφική (αντίστοιχα) για τις εικόνες των ποιημάτων που επηρεάζονται από τα δύο ρεύματα. Τα τελευταία δεκαπέντε λεπτά της ώρας οι μαθητές παρουσιάζουν την εργασία τους εξηγώντας το σκεπτικό των επιλογών τους σχετικά με τα έργα τους, που νοηματοδοτούν τα ποιήματα που τους δόθηκαν. Έχει ενδιαφέρον η συζήτηση που θα προκληθεί σε περίπτωση που δύο ή περισσότερες ομάδες επιλέξουν να σχολιάσουν

την ίδια εικόνα, καθώς έτσι οι μαθητές καταλαβαίνουν ότι το κείμενο δεν έχει μόνο ένα νόημα, αλλά η αλληλεπίδραση αναγνώστη-κειμένου είναι ελεύθερη και καταλήγει πάντα σε διαφορετική πρόσληψη του κειμένου από διαφορετικούς αναγνώστες.

Τέλος, δίνεται στους μαθητές [ατομική εργασία](#) για το σπίτι, η οποία προβλέπει τη νοηματοδότηση με χρήση εικόνων και έργων ζωγραφικής ποιημάτων παραδοσιακών ή μοντέρνων που θα γράψουν οι ίδιοι οι μαθητές εφαρμόζοντας τα γνωρίσματα του συμβολισμού ή του υπερρεαλισμού. Εναλλακτικά, για τους μαθητές που δεν έχουν ποιητικό ταλέντο δίνεται η δυνατότητα να μετατρέψουν ένα παραδοσιακό-συμβολιστικό ποίημα σε μοντέρνο-υπερρεαλιστικό ή το αντίστροφο και να προσπαθήσουν μέσω υπερδεσμών να σχολιάσουν το νέο ποίημα με εικόνες και πίνακες ζωγραφικής της ίδιας με το ποίημα τεχνοτροπίας.

ΣΤ. ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Κοινό για όλες τις ομάδες

1^η διδακτική ώρα

1. Αναζητήστε στο διαδίκτυο ή σχεδιάστε μόνοι σας εικόνες που αποδίδουν την ψυχική σας διάθεση ή ένα μήνυμα που θα θέλατε να μοιραστείτε με την ολομέλεια της τάξης. Συνοδεύστε την εικόνα σας με ένα σύντομο κείμενο.

2. Μελετήστε ανά ομάδα τα παρακάτω ποιήματα:

1^η ομάδα:

Τέλλος Άγρας [«Αμάξι στη βροχή»](#)

Ανδρέας Εμπειρικός, [\[Τρία αποσπάσματα\]](#)

2^η ομάδα:

Ναπολέον Λαπαθιώτης, [«Νυχτερινό»](#)

Ανδρέας Εμπειρικός, [\[Τρία αποσπάσματα\]](#)

3^η ομάδα:

Απόστολος Μελαχρινός, [«Πάλι βρέχει»](#)

Νίκος Εγγονόπουλος, [«Το καράβι του δάσους»](#)

4^η ομάδα:

Μήτσος Παπανικολάου, [«Εσωτερικό»](#)

Νίκος Εγγονόπουλος, [«Πρωινό τραγούδι»](#)

5^η ομάδα:

Μήτσος Παπανικολάου, [«Τοπίο»](#)

Ανδρέας Εμπειρικός, [«Το ρήμα αγναντεύω»](#)

Συζητήστε μεταξύ σας το περιεχόμενο των ποιημάτων που μελετήσατε. Εντοπίστε τις εικόνες των ποιημάτων και χρωματίστε με ένα χρώμα που κατά τη γνώμη σας θα ταίριαζε καλύτερα τους σχετικούς στίχους. Συνοδεύστε τα χρωματισμένα ποιήματα με ένα σύντομο κείμενο για την έκταση των εικόνων στα ποιήματα που μελετήσατε.

2^η διδακτική ώρα

1. Παρουσιάστε σε ένα σύντομο κείμενο τις εικόνες που εντοπίσατε και προσπαθήστε να τις ερμηνεύσετε.
2. α. Τα ποιήματα που μελετήσατε ανήκουν στα λογοτεχνικά ρεύματα του συμβολισμού ή νεοσυμβολισμού και του υπερρεαλισμού. Αναζητήστε πληροφορίες για τα δύο ρεύματα στο λεξικό λογοτεχνικών όρων. Συζητήστε μεταξύ σας τις ιδιαίτερες κοινωνικές και ιστορικές συνθήκες που οδήγησαν στην εμφάνιση των δύο ρευμάτων και αποδελτιώστε τα βασικά χαρακτηριστικά τους.
β. Σε ποιο από τα δύο ρεύματα ανήκουν τα δύο ποιήματα που μελετήσατε;
γ. Με βάση την προσωπική σας ερμηνεία των εικόνων στα ποιήματα που μελετήσατε και τις πληροφορίες που αντλήσατε γράψτε ένα άρθρο για την εικόνα στα ρεύματα του συμβολισμού και του υπερρεαλισμού. Να επιβεβαιώσετε τις απόψεις σας παραπέμποντας στα ποιήματα που μελετήσατε.

3^η διδακτική ώρα

1. Μελετήστε τους πίνακες ζωγραφικής στα μικρά λευκώματα που σας δίνονται ([1^η ομάδα](#), [2^η ομάδα](#), [3^η ομάδα](#), [4^η ομάδα](#), [5^η ομάδα](#)¹) και γράψτε ένα μικρό κείμενο για καθέναν από αυτούς προσπαθώντας να ερμηνεύσετε και να σχολιάσετε αυτό που παριστάνουν. Στον σχολιασμό κάθε έργου ζωγραφικής θα σας βοηθήσει ο [πίνακας](#) με τα επιμέρους θέματα που εξετάζονται κατά τη μελέτη ενός εικαστικού έργου.
2. Έχοντας υπόψη σας ότι τα κινήματα στην τέχνη δεν περιορίζονται μόνο σε μια μορφή τέχνης, ότι ο συμβολισμός και ο υπερρεαλισμός επηρέασαν και τη ζωγραφική, να αποδελτιώσετε από τις παρακάτω ιστοσελίδες τις πληροφορίες που αφορούν τα κύρια γνωρίσματα των παραπάνω ρευμάτων στη ζωγραφική.
Ιστοσελίδες για τον συμβολισμό στη ζωγραφική:

¹ Βλ. υποστηρικτικό υλικό.

[Πληροφορίες για τον συμβολισμό και παρουσίαση έργων της Εθνικής Πινακοθήκης](#)

[Ο συμβολισμός και άλλες τάσεις στην ελληνική ζωγραφική \(1880 – 1930\), άρθρο της Ευθυμίας Γεωργιάδου Κούντουρα στο περιοδικό Αρχαιολογία](#)

Ιστοσελίδα για τον υπερρεαλισμό στη ζωγραφική:

[Κεφάλαιο από το σχολικό εγχειρίδιο για το μάθημα επιλογής Ιστορία της Τέχνης της Γ Λυκείου](#)

3. Προσπαθήστε να κατατάξετε τα έργα που μελετήσατε σε ένα από τα δύο ρεύματα.
4. Ατομική εργασία για το σπίτι.

Έχοντας υπόψη σας τα συμπεράσματα στα οποία καταλήξατε για τα χαρακτηριστικά της εικόνας στα λογοτεχνικά έργα του συμβολισμού και του υπερρεαλισμού καθώς και για τα χαρακτηριστικά των έργων ζωγραφικής που ανήκουν στα δύο ρεύματα, να γράψετε ένα κείμενο στο οποίο θα παρουσιάσετε τα κοινά σημεία και τις διαφορές ανάμεσα στα λογοτεχνικά και τα αντίστοιχα ζωγραφικά έργα τέχνης που επηρεάζονται από τον συμβολισμό και τον υπερρεαλισμό.

4^η διδακτική ώρα

1. Διαβάστε με προσοχή τα ποιήματα «Απλοί τρόποι» του Κωνσταντίνου Χατζόπουλου και «Σχήμα της απουσίας XII» του Γιάννη Ρίτσου. Επιλέξτε δύο εικόνες, μία από καθένα από τα δύο ποιήματα και συζητήστε μεταξύ σας για το περιεχόμενο και τη λειτουργία τους προσπαθώντας να αξιοποιήσετε όσες γνώσεις αποκομίσατε για τις εικόνες του συμβολισμού και του υπερρεαλισμού. Προσπαθήστε να αποδώσετε το περιεχόμενο και το μήνυμα των εικόνων που επιλέξατε με μια εικόνα ή έναν πίνακα ζωγραφικής που θα αναζητήσετε στο διαδίκτυο ή με ένα κολάζ που θα δημιουργήσετε μόνοι σας (μπορείτε να χρησιμοποιήσετε το πρόγραμμα Photo Collage ή οποιοδήποτε άλλο γνωρίζετε). Στις εικόνες με τις οποίες θα συνοδεύσετε το ποιητικό κείμενο πρέπει να εντοπίζονται τα χαρακτηριστικά των ρευμάτων του

συμβολισμού και του υπερρεαλισμού στη ζωγραφική, όπως αυτά τα μελετήσατε σε προηγούμενη δραστηριότητα. Τα τελευταία δεκαπέντε λεπτά της διδακτικής ώρας θα παρουσιαστούν και θα συζητηθούν στην ολομέλεια της τάξης οι εργασίες όλων των ομάδων.

2. Ατομική εργασία για το σπίτι.

Επιλέξτε μια από τις παρακάτω εργασίες:

α. Να συνθέσετε μόνοι σας ένα ποίημα με ελεύθερο θέμα εφαρμόζοντας τις αρχές του συμβολισμού ή του υπερρεαλισμού. Να συνοδεύσετε το ποίημά σας με μία ή περισσότερες εικόνες που θα αναζητήσετε στο διαδίκτυο ή θα δημιουργήσετε μόνοι σας.

β. Ξαναθυμηθείτε τα μορφικά χαρακτηριστικά της παραδοσιακής και μοντέρνας ποίησης, όπως τα γνωρίσατε πέρυσι στο μάθημα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. Επιλέξτε ένα από τα ποιήματα που μελετήσατε ως ομάδες στο σενάριο και αλλάξτε το μετατρέποντας το παραδοσιακό-συμβολιστικό σε μοντέρνο-υπερρεαλιστικό ή το αντίστροφο. Να συνοδεύσετε το ποίημά σας με μία ή περισσότερες εικόνες που θα αναζητήσετε στο διαδίκτυο ή θα δημιουργήσετε μόνοι σας.

Z. ΆΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

Στο σενάριο είναι δυνατό να προστεθούν δραστηριότητες που αφορούν τη μελέτη του ρεύματος του ιμπρεσιονισμού στη ζωγραφική, το οποίο συνδέεται με το ρεύμα του συμβολισμού.

Το υλικό που θα παραχθεί από τους μαθητές και αφορά τον υπομνηματισμό ποιητικών έργων με έργα ζωγραφικής ή τη σύνθεση ποιήματος και τη φιλοτέχνηση εικαστικού έργου τέχνης μπορεί να αξιοποιηθεί σε εκδήλωση του σχολείου με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα Ποίησης (21 Μαρτίου).

Είναι δυνατό ο βασικός άξονας του σεναρίου (μελέτη ποιητικού έργου σε συσχετισμό με έργο ζωγραφικής) να εφαρμοστεί στην εξέταση ποιημάτων ή και πεζών άλλων λογοτεχνικών ρευμάτων (π.χ. μελέτη του ρομαντισμού, του ρεαλισμού) ή στην εξέταση ποιημάτων λογοτεχνών οι οποίοι έχουν ασχοληθεί και με τη ζωγραφική (π.χ. μελέτη του έργου του Γιάννη Ρίτσου ή του Νίκου Εγγονόπουλου).

Η. ΚΡΙΤΙΚΗ

Κατά την εφαρμογή του σεναρίου είναι πιθανό να δυσκολευτούν οι μαθητές στην ερμηνεία ζωγραφικού πίνακα, καθώς δεν έχουν ασχοληθεί συστηματικά στη μαθητική τους ζωή με ανάλογες δραστηριότητες.

Θ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ακριτίδου, Σ. 2010. ΤΠΕ και διδασκαλία της Λογοτεχνίας στο πλαίσιο του κριτικού γραμματισμού. *Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα Κέντρα Στήριξης Επιμόρφωσης*, τχ.3. Κλ. ΠΕ02, β' έκδοση, αναθεωρημένη και εμπλουτισμένη, 140-146. Πάτρα: ΙΤΥ. <http://blogs.sch.gr/stratilio/files/2014/07/tpe-aidiko-meros.pdf>

Μουλά, Ευ. 2012. Αναζητώντας τη δημιουργικότητα στη διδασκαλία της λογοτεχνίας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση: ο επαναπροσδιορισμός της δημιουργικής «γραφής»

στη μεταμοντέρνα πραγματικότητα και την «ψηφιακή» εκπαιδευτική τάξη πραγμάτων. *Κείμενα 15.*

http://keimena.ece.uth.gr/main/index.php?option=com_content&view=article&id=258:15-moula&catid=59:tefxos15&Itemid=95

Νικολαΐδου, Σ. 2010. Η διδασκαλία της λογοτεχνίας με τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές. *Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα Κέντρα Στήριξης Επιμόρφωσης*, τχ.3. Κλ. ΠΕ02, β' έκδοση, αναθεωρημένη και εμπλουτισμένη, 129-140 Πάτρα: ΙΤΥ.

http://blogs.sch.gr/polharit/files/2011/10/eidiko_pe02.pdf

Παντζαρέλας, Π. 2012. Τα βασικά εργαλεία των ΤΠΕ στη διδασκαλία της λογοτεχνίας και οι χρήσεις τους: περιβάλλοντα παραγωγής λόγου, λογισμικό παρουσίασης και διαδίκτυο. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

http://www.greeklanguage.gr/sites/default/files/digital_school/3.1.2_pantzarelax_0.pdf

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΠΟΥ ΛΑΜΒΑΝΟΥΜΕ ΥΠΟΨΗ ΜΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΝΟΣ ΠΙΝΑΚΑ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ	
<p>Ποια αντικείμενα, πρόσωπα, σπίτια, ζώα, φόρμες και ιδιαίτερα μοτίβα παριστάνονται; Ποια είναι η θέση και η στάση τους στον πίνακα;</p>	
<p>Μπορείτε να διακρίνετε ξεχωριστές ενότητες και βασικούς άξονες στο έργο;</p>	

<p>Ποιες γραμμές, ποια σχήματα και χρώματα κυριαρχούν; Ποια είναι η υφή του έργου;</p>	
<p>Υπάρχει βάθος και κίνηση στο έργο; Με ποιον τρόπο αποδίδονται;</p>	
<p>Πώς χρησιμοποιείται το φως και η σκιά στο έργο;</p>	
<p>Ποιο είναι το νόημα ή το μήνυμα του έργου και με ποιο τρόπο δίνεται; Ποια είναι η πρόθεση του ζωγράφου που φιλοτέχνησε το έργο;</p>	
<p>Σχολιάστε τη σχέση του έργου με τον τίτλο του.</p>	
<p>Ποια είναι η άποψή σας για την αποτελεσματικότητα του έργου στην απόδοση του μηνύματός του και για το τελικό αισθητικό αποτέλεσμα;</p>	